

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

**Analitinė apžvalga
23/101**

2023-11-16

Piliečių asamblėjos Airijoje

Piliečių asamblėja yra svarstomosios demokratijos instrumentas, pasitelkiamas sprendžiant nacionalinės svarbos problemas ir klausimus, susijusius su esminių reformų įgyvendinimu. Airijoje nuo 2012 m. buvo organizuotos 6 piliečių asamblėjos¹, iš kurių viena vyksta šiuo metu. Per pastarąjį dešimtmetį jos tapo svarbia Airijos demokratinio proceso dalimi, kuri atlieka reikšmingą vaidmenį ne tik priimant sprendimus, bet ir informuojant plačiąją visuomenę apie diskusijas svarbiais klausimais.

Šalyje piliečių asamblėjos sudaromos Vyriausybės siūlymu, priimant atitinkamą parlamento nutarimą. Dažniausiai jos suburia 99 atsitiktinai atrinktus visuomenės narius, kurie diskutuoja ir svarsto konkrečias visai šaliai aktualias problemas. Piliečių asamblėja įtraukia visų socialinių sluoksnių atstovus, kurie paprastai nedalyvauja Airijos politikos formavimo ar teisėkūros procesuose. Visais atvejais, nutarus sudaryti piliečių asamblėją, Airijos parlamentas priima ir atitinkamus teisės aktus, kuriais sudaromos techninės sąlygos jų sušaukimui, pavyzdžiui, suteikia leidimą naudotis rinkėjų registru tam, kad būtų atrenkami asamblėjos nariai. Piliečių asamblėjos sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, jie neturi privalomosios galios parlamentui ir Vyriausybei.

Asamblėjos dalyvių prašoma atsakingai įvertinti įvairius požiūrius į svarstomus klausimus, išnagrinėti aktualias studijas ir ataskaitas, atsižvelgti į kitų šalių patirtį, išklausyti savo sričių ekspertų ir eilinių žmonių, turinčių patirties svarstomais klausimais, nuomones. Tai turi suteikti asamblėjos dalyviams galimybę visapusiškai ir pagrįstai įvertinti svarstomų problemų perspektyvas.

Šiame darbe pirmiausia pristatomos visos Airijoje organizuotos piliečių asamblėjos, jų formavimo procesas, veiklos metodai ir rezultatai. Vėliau pateikiama mokslinės ir ekspertinės literatūros apžvalga, kurioje atskleidžiamas šio svarstomosios demokratijos instituto vertinimas ir kritika.

2013–2014 m. Konvento dėl Konstitucijos pataisų suformavimas

Konventas dėl Konstitucijos pataisų (angl. *Convention on the Constitution*, toliau – Konventas) buvo inicijuotas 2012 m. liepą priimtu abiejų parlamento rūmų nutarimu² ir veikė 2013–2014 m. Konventą sudarė 100 dalyvių: 66 piliečiai, 33 politikai ir 1 nepriklausomas Konvento pirmininkas. Parlamento priimtame nutarime buvo nurodyta:

– Konvento įsteigimas;

¹ Citizens' Assembly: <https://www.citizensassembly.ie/en/Home/>

² Dáil Éireann. *Convention on the Constitution*:

http://www.constitutionalconvention.ie/Documents/Terms_of_Reference.pdf

- Konvento dalyvių kriterijai (nešališkai parinkti, politinių partijų deleguoti 29 Airijos parlamento ir 4 Šiaurės Airijos parlamento nariai; 66 atsitiktinai parinkti Airijos piliečiai, kurie plačiai atstovautų skirtingoms visuomenės grupėms);

- su konkrečiais Airijos Konstitucijos straipsniais susiję klausimai, kuriuos ketinama svarstyti Konvente;

- Konvento veiklos metodai (teisė kviesti liudytojus, rengti viešus klausymus ir pan.);

- kokiais būdais bei terminais Vyriausybė ir parlamentas turi reaguoti į Konvento priimtus sprendimus (ataskaitas).

Formaliai tai nebuvo piliečių asamblėja, tačiau šiandien Konventas laikomas vėlesnių piliečių asamblėjų pirmtaku³. Skirtingai nuo įprastos piliečių asamblėjos, į Konvento sudėtį buvo įtraukti ir politikai. Tam, kad būtų užtikrintas tinkamas piliečių atstovavimas Konvente, buvo pasitelkta sociologinė bendrovė, kuri atsitiktinei atrankai naudojo rinkėjų registrą. Dėl to 2012 m. buvo priimti atitinkami Rinkimų įstatymo pakeitimai (angl. *Electoral (amendment) Act 2012*).

2013–2014 m. Konvento dėl Konstitucijos pataisų veiklos organizavimas

Konventas rinkosi į 10 posėdžių, kuriuose buvo diskutuojama įvairiais konstitucinių pataisų klausimais. Tam, kad būtų užtikrintas Konvento narių dalyvavimas, apsisistojimo viešbutyje ir kiti dalyvavimo kaštai Konvento nariams buvo kompensuojami.

Posėdžiai vyko pagal Konvento patvirtintą darbotvarkę, kurios projektą pateikdavo Konvento pirmininkas. Konvento veikla rėmėsi atvirumo, sąžiningumo, lygiateisiškumo, efektyvumo ir kolegialumo principais.

Konvento Valdymo grupė (angl. *Steering Group*), kurią sudarė Konvento pirmininkas, politinių partijų (politikų) atstovai ir piliečių atstovai, buvo atsakinga už planavimo ir veiklos vykdymo klausimus. Konventas savo veiklos metu gavo 2 500 pasiūlymų iš visuomenės, kurie buvo svarstomi ir diskutuojami Konvento posėdžiuose.

Taip pat buvo įsteigta ir Patariamoji akademikų grupė (angl. *Advisory Panel of Academics*), kurią sudarė politikos mokslininkai ir konstitucinės teisės specialistai. Jos tikslas – patarti Valdymo grupei ir visam Konventui.

Konvento nariai ekspertų nuomones išklausydavo ir jas apsvarstydavo mažose grupėse, kuriose dalyvavo ir pagalbiniis personalas bei protokolų rašytojai. Po kiekvienos tokios grupės diskusijų ekspertams būdavo užduodami klausimai.

Dėl kiekvieno apsvarstyto klausimo būdavo balsuojama plenariniame Konvento posėdyje, t. y. būdavo priimamas Konvento sprendimas, kuris turėjo būti perduodamas Airijos Vyriausybei.

Konvento grupių diskusijos būdavo uždaros, tačiau Konvento plenariniai posėdžiai būdavo transliuojami gyvai, o visi sprendimai paviešinami.

Įprastai piliečių asamblėjos svarsto politinius klausimus viena tema, tačiau 2013–2014 m. veikęs Konventas turėjo apsvarstyti keletą tarpusavyje nesusijusių Airijos Konstitucijos straipsnių ir pateikti savo poziciją, ar jie turėtų būti keičiami, ar ne.

³ 2013-2014 – *Convention on the Constitution*: <https://citizensassembly.ie/overview-previous-assemblies/2013-2014-convention-on-the-constitution/>

1 lentelė. 2013–2014 m. Konvento svarstyti klausimai ir priimti sprendimai⁴

Klausimai / sprendimai	Vyriausybės, parlamento sprendimai
<p>Dėl rinkėjų amžiaus cenzo sumažinimo</p> <p>Konventas rekomendavo sumažinti rinkėjų amžiaus cenzą iki 16 m.⁵</p>	<p>Vyriausybė pritarė, tačiau referendumas šiuo klausimu iki šiol nesurengtas⁶.</p>
<p>Dėl Airijos Prezidento kadencijos sutrumpinimo nuo 7 m. iki 5 m.</p> <p>Konventas rekomendavo, kad Prezidento kadencija nebūtų sutrumpinta iki 5 m.⁷</p>	<p>Vyriausybė susipažino su Konvento rekomendacija ir tolesnių veiksmų nesiėmė⁸.</p>
<p>Dėl moterų vaidmens buityje ir politikoje</p> <p>Dauguma Konvento narių pritarė sprendimui rekomenduoti pakeisti atitinkamus Konstitucijos straipsnius, susijusius su moterų vaidmeniu buityje ir aiškiai įtvirtinti lyčių neutralumo principą Konstitucijoje⁹.</p>	<p>2019 m. nuspręsta sudaryti piliečių asamblėją lyčių lygybės klausimais¹⁰.</p>
<p>Dėl tos pačios lyties asmenų santuokos įteisinimo</p> <p>Konventas rekomendavo pakeisti Konstituciją ir įteisinti tos pačios lyties asmenų santuokas bei priimti atitinkamą šį klausimą reguliuojantį įstatymą¹¹.</p>	<p>2015 m. surengtas referendumas, kurio metu pritarta Konstitucijos pakeitimui ir tos pačios lyties asmenų santuokos įteisinimui. 2015 m. priimtas Santuokos įstatymas¹².</p>
<p>Dėl nacionalinio parlamento rinkimų sistemos reformos</p> <p>Konventas rekomendavo patobulinti egzistuojančią parlamento rinkimų sistemą ir nustatyti:</p>	<p>Jungtinis Airijos parlamento Aplinkos, kultūros ir airiškai kalbančių regionų komitetas priėmė ataskaitą dėl nepriklausomos Rinkimų komisijos įsteigimo¹⁴.</p>

⁴ Oirechtas Library and Research Service. *Bill Digest. Citizen's Assemblies Bill 2019*:

https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2019/2019-07-15_bill-digest-citizens-assemblies-bill-2019_en.pdf

⁵ The Convention on the Constitution *First Report of the Convention on the Constitution*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=e1f8e128-2496-e211-a5a0-005056a32ee4>

⁶ *Dáil Éireann debate - Thursday, 18 Jul 2013*: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2013-07-18/>

⁷ The Convention on the Constitution. *First Report of the Convention on the Constitution*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=e1f8e128-2496-e211-a5a0-005056a32ee4>

⁸ *Dáil Éireann debate - Thursday, 18 Jul 2013*: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2013-07-18/>

⁹ The Convention on the Constitution. *Second Report of the Convention on the Constitution*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=268d9308-c9b7-e211-a5a0-005056a32ee4>

¹⁰ *Citizens' Assembly Dáil Éireann Debate, Tuesday - 18 June 2*: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/question/2019-06-18/85/>

¹¹ *Third Report of the Convention on the Constitution. Amending the Constitution to provide for same-sex marriage*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=c90ab08b-ece2-e211-a5a0-005056a32ee4>

¹² *Marriage Act 2015*: <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/act/2015/35/eng/enacted/a3515.pdf>

¹⁴ *14 Jan 2016. Environment Committee Publish Report on Proposed Electoral Commission*:

<https://www.oireachtas.ie/en/press-centre/press-releases/20160114-environment-committee-publish-report-on-proposed-electoral-commission/>

<p>- kad nė vienoje iš rinkimų apygardų nebūtų renkami daugiau kaip 5 parlamento nariai;</p> <p>- kad balsavimo biuletenyje kandidatai nebebūtų išdėstomi abėcėlės tvarka (o, pavyzdžiui, išdėstyti pagal partijas)¹³;</p> <p>- Konventas taip pat rekomendavo apsvarstyti galimybę įsteigti nepriklausomą Rinkimų komisiją.</p>	<p>Vyriausybė 2019 m. kovo mėn. baigė konsultacijas su visuomene dėl rinkimų registro reformos¹⁵.</p> <p>Vyriausybė 2019 m. kovo mėn. baigė konsultacijas su visuomene dėl poveikio vertinimo analizės dėl Rinkimų komisijos įsteigimo¹⁶.</p>
<p>Dėl užsienyje gyvenančių piliečių teisės dalyvauti Airijos prezidento rinkimuose</p> <p>Konventas pasiūlė pakeisti Konstituciją ir suteikti teisę užsienyje gyvenantiems Airijos piliečiams balsuoti prezidento rinkimuose¹⁷.</p>	<p>Referendumas šiuo klausimu dar neįvyko.</p>
<p>Dėl šventvagystės kriminalizavimo</p> <p>Konventas pasiūlė pakeisti Konstitucijos straipsnį, kuriame šventvagystė yra apibrėžiama kaip nusikalstama veika ir, vietoje to, apibrėžti tai kaip religinės nesantaikos kurstyama¹⁸.</p>	<p>2018 m. įvyko referendumas, kurio metu pritarta Konstitucijos pakeitimui, ir šventvagystė, kaip nusikaltimas, nebėra apibrėžiama Konstitucijoje.</p>
<p>Dėl žemųjų Airijos parlamento rūmų reformos</p> <p>Konventas rekomendavo pakeisti žemųjų parlamento rūmų pirmininko statusą (įtvirtinti šį statusą Konstitucijoje), įteisinti slaptą balsavimą parlamentui skiriant pareigūnus, ir pateikė daug kitų rekomendacijų, kurios nebūtinai yra susijusios su Konstitucijos pakeitimais¹⁹.</p>	<p>2016 m. atsižvelgiant į kai kurias rekomendacijas buvo priimtos atitinkamos Airijos parlamento darbo tvarkos taisyklių pataisos²⁰.</p>
<p>Dėl ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių</p>	<p>2016 m. Vyriausybė nusprendė, kad Konvento ataskaitoje pateiktos rekomendacijos turi būti</p>

¹³ The Convention on the Constitution. *Fourth Report of the Convention on the Constitution. Dáil Electoral System*: <http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=fd70670-030f-e311-a203-005056a32ee4>

¹⁵ Gov.ie. *Public Consultation on proposals to modernise the Electoral Registration Process*:

<https://www.gov.ie/en/consultation/dbf9ff-public-consultation-on-proposals-to-modernise-the-electoral-registra/>

¹⁶ Gov.ie. *Public Consultation on a Regulatory Impact Analysis on the Establishment of an Electoral Commission*:

<https://www.gov.ie/en/consultation/748d87-public-consultation-on-a-regulatory-impact-analysis-on-the-establish/>

¹⁷ The Convention on the Constitution. *Fifth Report of the Convention on the Constitution. Amending the Constitution to give citizens resident outside the State the right to vote in Presidential elections at Irish embassies, or otherwise*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=bf489ec7-9556-e311-8571-005056a32ee4>

¹⁸ The Convention on the Constitution. *Sixth Report of the Convention on the Constitution. The Removal of the offence of blasphemy from the Constitution*: <http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=687a658f-b2a2-e311-a7ce-005056a32ee4>

¹⁹ The Convention on the Constitution. *Seventh Report of the Convention on the Constitution. Dáil Reform*:

<http://www.constitutionalconvention.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=bd05f391-a9b8-e311-a7ce-005056a32ee4>

²⁰ Sub-Committee on Dáil Reform (32nd Dáil). *Opening Statements & Presentations*:

<https://www.oireachtas.ie/en/committees/32/sub-committee-on-dail-reform/documents-2/>

<p>Konventas rekomendavo, kad būtų priimtos atitinkamos Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų sustiprinta ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių apsauga. Pavyzdžiui, kad Konstitucijoje atsirastų nuostata, jog valstybė turėtų kaip įmanoma labiau užtikrinti ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių realizavimą ir tam skirtų kuo didesnius resursus²¹.</p>	<p>perduodamos svarstyti kompetentingam Airijos parlamento komitetui²².</p>
---	--

2016–2018 m. Piliečių asamblėjos suformavimas

2013–2014 m. Konvento dėl Konstitucijos pataisų veikla Airijoje buvo laikoma sėkminga. Atsižvelgiant į tai, 2016 m. liepą priimtu Airijos parlamento nutarimu buvo įsteigta Piliečių asamblėja, skirta apsvarstyti 5 klausimus, iš kurių svarbiausias – dėl Konstitucijos straipsnio, draudžiančio abortus (išskyrus tam tikras išimtis) panaikinimo. 2016 m. parlamentas taip pat priėmė Rinkimų įstatymo pataisas²³ (angl. *Electoral (Amendment) Act 2016*), kad būtų sudaryta galimybė naudojantis rinkėjų registru atrinkti piliečius, kurie dalyvautų Piliečių asamblėjos veikloje.

2016–2018 m. Piliečių asamblėją (angl. *2016–2018 Citizens' Assembly*, toliau – Asamblėja) sudarė 99 atsitiktinai atrinkti piliečiai, atstovaujantys visas Airijos visuomenės grupes, ir jos pirmininkas. Asamblėjos pirmininką (buvusį Aukščiausiojo Teismo teisėją) paskyrė Vyriausybė, prieš tai kandidatūrą aptarusi su opozicinėmis partijomis. Tam, kad pilietis turėtų teisę būti atrinktas į Asamblėją, jis turėjo būti įtrauktas į rinkėjų registrą (turėti teisę balsuoti rinkimuose ar referendumuose).

Piliečių atranką vykdė viešojo konkurso būdu parinkta sociologinė bendrovė, kuri, siekdama išlaikyti tolygų Airijos regionų atstovavimą (įskaitant ir Šiaurės Airiją), atrinko 99 Asamblėjos narius ir 99 pakaitinius narius. Asamblėjos nariai buvo atrenkami atsitiktiniu būdu, atsižvelgiant į demografinius lyties, amžiaus ir socialinės padėties rodiklius. Asamblėjos veiklos laikotarpiu dėl įvairių priežasčių buvo pakeisti 54 Asamblėjos nariai.

2016–2018 m. Piliečių asamblėjos veiklos organizavimas

Asamblėja rinkosi į 12 posėdžių, kurie vyko Dublino viešbutyje savaitgaliais, laikotarpiu nuo 2016 m. spalio mėn. iki 2018 m. balandžio mėn. Asamblėjos dalyviams buvo kompensuojamos kelionės, apgyvendinimo bei maitinimo išlaidos ir mokamas tam tikras priedas, susijęs su vaikų priežiūra.

Asamblėja savo veiklos metu gavo daugiau nei 13 000 pasiūlymų iš visuomenės. Asamblėjos Valdymo grupė (angl. *Steering Group*), kurią sudarė Asamblėjos pirmininkas ir kai kurie Asamblėjos nariai, buvo atsakinga už planavimo ir veiklos vykdymo klausimus.

Asamblėjos veikla buvo paremta atvirumu, sąžiningumu, lygiateisiškumu, efektyvumu, pagarbos ir kolegialumo principais.

²¹ The Convention on the Constitution. *Eighth Report of the Convention on the Constitution. Economic, Social and Cultural (ESC) Rights*: <http://www.atdireland.ie/wp/wp-content/uploads/2015/07/ESCRights-Const-Conv-Report.pdf>

²² Dáil Éireann debate -Thursday, 14 Jan 2016. *Convention on the Constitution Final Reports: Statements*: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2016-01-14/26/>

²³ *Electoral (Amendment) Act 2016*: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2016/act/5/enacted/en/print.html>

Asamblėjos veiklai paremti buvo sudarytos keturios ekspertų patariamiosios grupės, į kurių sudėtį įėjo tiek akademikai, tiek atitinkamų sričių profesionalai.

Asamblėjos posėdžiai buvo uždari, tačiau plenariniai posėdžiai būdavo transliuojami gyvai, o visi sprendimai skelbti viešai.

2 lentelė. 2016–2018 m. Asamblėjos svarstyti klausimai ir priimti sprendimai

Asamblėjos klausimai / sprendimai	Vyriausybės, parlamento sprendimai
<p>Dėl Konstitucijos 8-osios pataisos, draudžiančios abortą, išskyrus atvejus, kai kyla grėsmė motinos gyvybei</p> <p>Asamblėja rekomendavo pakeisti 8-ąją Konstitucijos pataisą ir reglamentuoti nėštumo nutraukimą įstatymu.</p>	<p>2018 m. priimtas Sveikatos (Nėštumo nutraukimo) įstatymas.</p> <p>2018 m. referendume buvo pritarta 8-osios Konstitucijos pataisos panaikinimui.</p>
<p>Dėl atsako į iššūkius, susijusius su senėjančia visuomene</p> <p>Asamblėja pateikė 15 pasiūlymų ir rekomendacijų, susijusių su teisinio reguliavimo pakeitimu, kuris pagerintų pagyvenusių žmonių teisinę padėtį.</p>	<p>Kol kas dėl Asamblėjos rekomendacijų nėra sulaukta Vyriausybės ir parlamento sprendimų.</p>
<p>Dėl Airijos lyderystės kovojant su klimato kaitos iššūkiais</p> <p>Asamblėja pateikė keliolika pasiūlymų ir rekomendacijų Vyriausybei, susijusių su atsinaujinančios energetikos, taršos mažinimo, viešojo transporto plėtros ir kitais klausimais.</p>	<p>2019 m. Vyriausybė priėmė Klimato veiksmų planą²⁴.</p> <p>2019 m. priimta Airijos Parlamento Specialaus komiteto dėl klimato kaitos ataskaita²⁵.</p>
<p>Dėl aiškiai apibrėžtos parlamento kadencijos</p> <p>Asamblėja rekomendavo, kad būtų priimtos Konstitucijos pataisos, kurios nustatytų, kad Airijos žemųjų parlamento rūmų kadencija yra 4 m. Taip pat pateikti pasiūlymai, kokiais konkrečiais atvejais pagal Konstituciją galėtų būti skelbiami pirmalaikiai parlamento rinkimai.</p>	<p>Kol kas dėl Asamblėjos rekomendacijų nėra sulaukta Vyriausybės ir parlamento sprendimų.</p>
<p>Dėl referendumų rengimo reglamentavimo</p> <p>Asamblėja pateikė keliolika rekomendacijų dėl teisinio reguliavimo rengiant referendumus patobulinimo (pavyzdžiui, lėšų iniciatoriams ir</p>	<p>Kol kas dėl Asamblėjos rekomendacijų nėra sulaukta Vyriausybės ir parlamento sprendimų.</p>

²⁴ Gov.ie. *Climate Action*: <https://www.gov.ie/en/policy-information/eb6988-climate-action/>

²⁵ *Report of the Joint Committee on Climate Action Climate Change: A Cross-Party Consensus for Action. March 2019*: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_climate_action/reports/2019/2019-03-28_report-climate-change-a-cross-party-consensus-for-action_en.pdf

oponentams skyrimo tvarkos, balsavimo būdų bei laiko ir t. t.) ²⁶ .	
--	--

2020–2021 m. Piliečių asamblėja dėl lyčių lygybės

Jungtinis Airijos parlamento Teisingumo ir lygybės komitetas 2019 m. rekomendavo įsteigti Piliečių asamblėją dėl Konstitucijos pakeitimų, susijusių su lyčių lygybe ir ketinimo surengti referendumą šiuo klausimu. 2019 m. liepą Airijos parlamentas priėmė atitinkamus nutarimus,²⁷ kuriais pritarta Piliečių asamblėjos (toliau – Asamblėjos) dėl lyčių lygybės steigimui ir suformuoti joje svarstyti klausimai. Nutarime nurodyta, kad Asamblėją sudarys 100 asmenų – pirmininkas ir 99 piliečiai, turintys balsavimo referendume teisę, atsitiktinai atrinkti nacionalinio lygmens atrankoje, remiantis gerosiomis piliečių atrankos praktikomis ir konsultuojantis su tokio tipo atrankų specialistais, siekiant plataus Airijos visuomenės atstovavimo²⁸.

Asamblėjos darbas vyko 2020–2021 m. Jos veiklai buvo išskelti šie tikslai:

- mesti iššūkį kliūtims, socialinėms normoms ir požiūriams, kuriantiems mergaičių ir berniukų, moterų ir vyrų diskriminaciją dėl lyties;
- nustatyti ir panaikinti ekonomikos ir darbo užmokesčio srityje tebevyraujančias normas, dėl kurių atsiranda lyčių nelygybė, iš naujo įvertinti tradiciškai moterų atliekamo darbo ekonominę vertę;
- siekti visapusiško ir veiksmingo moterų dalyvavimo ir lygių galimybių lyderystei darbe, politikoje ir visuomeniniame gyvenime;
- pripažįstant ankstyvo amžiaus globos svarbą, siekti sukurti geresnę darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą;
- išnagrinėti globos socialinę atsakomybę ir moterų bei vyrų bendrą atsakomybę už priežiūrą, ypač šeimoje;
- ištirti struktūrinės darbo užmokesčio nelygybės aspektus, dėl kurių moterų yra neproporcingai daugiau žemesnio darbo užmokesčio sektoriuose.

Parlamento nutarimu Piliečių asamblėjos taip pat paprašyta „suteikti pirmenybę pasiūlymams, kurie apimtų politikos, teisės aktų ar konstitucinius pakeitimus, atsižvelgiant į teisinius reikalavimus bei įvertinant išlaidų ir numatomo poveikio santykį“²⁹.

2022 m. Dublino piliečių asamblėja

Dublino piliečių asamblėja (toliau – Asamblėja) buvo oficialiai įsteigta 2022 m. vasarį Airijos parlamento abiejų rūmų nutarimais. Jie priimti vadovaujantis atitinkamu Airijos Vyriausybės programoje išdėstytu įsipareigojimu. Nutarimu Asamblėjai buvo pavesta išnagrinėti ir pateikti pasiūlymus dėl tiesiogiai renkamo Dublino mero, šių rinkimų sistemos ir vietos valdžios struktūrų reformos. Skirtingai nei ankstesnėse asamblėjose, šią sudarė iš viso 80 dalyvių (įskaitant nepriklausomą pirmininką), atrinktų tik viename šalies regione: 67 atsitiktinai atrinkti Dublino miesto ir grafystės gyventojai, 12 tarybos narių iš 4 skirtingų Dublino mieste ir grafystėje esančių savivaldybių ir Asamblėjos pirmininkas. Asamblėja darbą pradėjo 2022 m. balandį ir iki spalio susirinko 5 kartus. Paskutiniame posėdyje 2022 m. spalio 1

²⁶ Ten pat.

²⁷ Seanad Éireann. *Substitute Notice of Motion*: <https://www.citizensassembly.ie/en/news-publications/final-resolution-11th-july-2019.pdf>

²⁸ *Citizens' Assembly on Gender Equality*: <https://citizensassembly.ie/overview-previous-assemblies/assembly-on-gender-equality/>

²⁹ Ten pat.

d. Asamblėja balsavo dėl visų pasiūlymų, pateiktų po Asamblėjoje vykusių svarstymų ir diskusijų, kuriose dalyvavo ekspertai, suinteresuotosios šalys ir plačioji visuomenė³⁰.

2022 m. Piliečių asamblėja dėl biologinės įvairovės nykimo

Kaip ir Dublino piliečių asamblėja, 2022 m. Piliečių asamblėja dėl biologinės įvairovės nykimo (angl. *2022 Citizens' Assembly on Biodiversity Loss*, toliau – Asamblėja) buvo numatyta Vyriausybės programoje ir įsteigta 2022 m. vasarį abiejų parlamento rūmų nutarimais³¹.

Asamblėją sudarė 100 narių: 99 atsitiktinai atrinkti Airijos gyventojai ir nepriklausomas Asamblėjos pirmininkas, kurį paskyrė šalies ministras pirmininkas.

Paskutiniame posėdyje, vykusiame 2023 m. sausio 21 d., Asamblėja balsavo dėl daugybės pasiūlymų, kurie buvo pateikti po išsamių Asamblėjos dalyvių diskusijų, išklausių įvairių savo sričių ekspertų, suinteresuotųjų šalių ir plačiosios visuomenės pozicijas. Apsvarsčiusi, kaip valstybė galėtų spręsti biologinės įvairovės nykimo problemą, Asamblėja pritarė 159 rekomendacijoms, kurios pateiktos svarstyti šalies Vyriausybei ir parlamentui. Iš jų 73 rekomendacijos skirtos bendrai šalies aplinkos politikai, o 86 rekomendacijos – konkreitiems sektoriams.

2023 m. Piliečių asamblėja dėl narkotikų vartojimo

2023 m. vasarį parlamento nutarimu įsteigta Piliečių asamblėja dėl narkotikų vartojimo (angl. *Citizens' Assembly on Drugs Use*, toliau – Asamblėja). Joje siekiama apsvaistyti valstybės politikos, įstatymų ir jų įgyvendinimo pokyčius, kurių Airija turėtų imtis, siekdama reikšmingai sumažinti žalingą neteisėto narkotikų vartojimo poveikį asmenims, šeimoms, bendruomenėms ir platesnei Airijos visuomenei³².

Dalyvavimui Asamblėjoje buvo atrinkta 100 asmenų (99 dalyviai ir nepriklausomas pirmininkas). Remiantis gerosiomis tarptautinėmis praktikomis, dalyvių atranka vyko per pašto kampaniją, išsiunčiant kvietimus į 20 tūkst. atsitiktinai atrinktų namų ūkių adresų visoje Airijoje (išskyrus renkamų politikų ir registruotų lobistų adresus). Iš kiekvieno namų ūkio dalyvauti Asamblėjoje galėjo vienas ne jaunesnis kaip 18 m. amžiaus asmuo. Dalyvių atranka buvo vykdoma pagal naujausius gyventojų surašymo duomenis, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip amžius, lytis, geografinė vietovė, socialinė bei ekonominė padėtis³³.

Asamblėja darbą pradėjo 2023 m. balandį, o jos paskutinis posėdis įvyko spalio 21–22 d. Jos dalyviams posėdžių dienomis suteiktas apgyvendinimas ir maitinimas, apmokėtos kelionės išlaidos. Kaip paskatinimas, Asamblėjos pabaigoje kiekvienam dalyviui skirtas 500 Eur vertės dovanų kuponas už pilietiškumą³⁴.

Asamblėja, tarp kitų, svarstė šiuos klausimus:

- narkotikų vartojimas tarp vairuotojų: paplitimas, požūriai ir tendencijos Airijos visuomenėje;
- žalingas narkotikų vartojimo poveikis asmenims, šeimoms, bendruomenėms ir platesnei visuomenei;
- gerosios praktikos skatinant ir remiant reabilitaciją bei sveikimą nuo narkotikų priklausomybės;

³⁰ *Dublin Citizens' Assembly*: <https://citizensassembly.ie/dublin-citizens-assembly/>

³¹ *Citizens' Assembly on Biodiversity Loss*: <https://citizensassembly.ie/citizens-assembly-on-biodiversity-loss/>

³² *Citizens' Assembly on Drugs Use*: <https://citizensassembly.ie/assembly-on-drugs-use/>

³³ *Selection of Members*: <https://citizensassembly.ie/assembly-on-drugs-use/selection-of-members/>

³⁴ *Frequently Asked Questions (FAQ)*: <https://citizensassembly.ie/faq/>

- jaunų žmonių ir suaugusiųjų, nukentėjusių nuo narkotikų vartojimo, taip pat jų šeimų ir bendruomenių išgyventa patirtis;
 - tarptautinės, Europos Sąjungos, nacionalinės ir vietinės narkotikų vartojimo perspektyvos;
 - dabartinio strateginio, politinio ir operatyvinio atsako į narkotikų vartojimą veiksmingumas;
 - gerosios tarptautinės praktikos ir jų tyrimai, susiję su narkotikų pasiūlos, paklausos ir žalos mažinimu bei atsparumo, sveikatos ir gerovės didinimu;
 - Airijos galimybės ir iššūkiai, keičiant teisės aktus bei reformuojant kovos su narkotikais strategiją ir politiką, atsižvelgiant į poveikį sveikatai, baudžiamajai teisei ir švietimo sistemai³⁵.
- Paskutiniame posėdyje, vykusiame 2023 m. spalio 21–22 d., Asamblėja sutarė dėl 36 rekomendacijų, kurios bus pateiktos šalies parlamentui ir Vyriausybei iki šių metų pabaigos kaip galutinės Asamblėjos ataskaitos dalis³⁶.

Airijos piliečių asamblėjų efektyvumas, vertinimas ir kritika

Airijos Piliečių asamblėjos (toliau – Asamblėjos) sulaukė nemažo susidomėjimo įvairių šalių parlamentuose, tarp politikos mokslininkų bei kitų sričių tyrėjų. Pabrėžiama, jog Airijos atvejis yra išskirtinis tuo, kad šioje šalyje ne tik ganėtinai sėkmingai surengti piliečių svarstomieji forumai įvairiais klausimais, bet minėti forumai sudarė sąlygas ir trims jau įvykusiems referendumams bei atnešė reikšmingų pokyčių teisinėje bazėje³⁷. Airija buvo pirmoji valstybė pasaulyje, surengusi bent du piliečių svarstomuosius forumus per trumpą laiką, o šios šalies politinės partijos, įkvėptos rezultatų, pradėjo siūlyti šaukti asamblėjas ir įvairiais kitais klausimais³⁸. Dar daugiau, Airijos gyventojai, kaip išsiaiškinta 2021 m. tyrimo metu³⁹, stipriai palaiko Asamblėjų egzistavimą ir yra linkę jose dalyvauti, ypatingai kalbant apie į politinius procesus įsitraukusius⁴⁰ ir (arba) asmenine gyvenimo situacija nepatenkintus individus⁴¹.

Tai įkvėpė politikos veikėjus bei tyrėjus kalbėti apie „airiško modelio“ pritaikymą kitose valstybėse viliantis, jog tai paskatins politinį dalyvavimą, sustiprins demokratiją ir leis išjudinti teisėkūroje įstrigusius sudėtingus klausimus⁴². Airijos pademonstruotas pavyzdys matomas kaip galimybė tiksliau nustatyti visuomenės tikrąją nuomonę bei paskatinti refleksiją svarbiais klausimais, nes, šiems tikslams pasiekti naudojant tik referendumus ir nesukuriant tinkamos aplinkos diskusijoms, galima ne išspręsti problemas, o sukurti naujas⁴³. Tačiau gilesnis žvilgsnis į Asamblėjas⁴⁴ parodo, kad sunku kalbėti apie tokio modelio egzistavimą, nes skirtingu laiku vykusios Asamblėjos gana ryškiai skyrėsi ir negali būti tyrinėjamos kaip vienas institutas, o „airiško modelio“ šalininkai vertina jį kaip sėkmingą neturėdami pakankamai žinių apie atskiras Asamblėjas bei neįvardindami kriterijų, pagal

³⁵ *Terms of Reference*: <https://citizensassembly.ie/assembly-on-drugs-use/terms-of-reference/>

³⁶ *Recommendations*: <https://citizensassembly.ie/assembly-on-drugs-use/recommendations/>

³⁷ Courant Dimitri. Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an “Irish Model” for Deliberative Democracy? *Frontiers in Political Science*, 2021, Nr. 2: <https://doi.org/10.3389/fpos.2020.591983>

³⁸ Farrell David M. ir kiti, Systematizing’ constitutional deliberation: the 2016–18 citizens’ assembly in Ireland, *Irish Political Studies*, 2019, 34:1, p. 113-123: <https://doi.org/10.1080/07907184.2018.1534832>

³⁹ Walsh Colm D. ir Elkinck Johan A., The dissatisfied and the engaged: citizen support for citizens’ assemblies and their willingness to participate, *Irish Political Studies*, 2021, 36:4, p. 647-666: <https://doi.org/10.1080/07907184.2021.1974717>

⁴⁰ Tokie žmonės yra labiau išsilavinę ir susidomėję politika.

⁴¹ Tokie žmonės regi didelį korupcijos lygį ir jų asmeninė finansinė situacija prastėja arba suprastėja pastaruoju metu.

⁴² McNamara Paul, Vox Populi or abdication of responsibility?: The influence of the Irish Citizens’ Assembly on the public discourse regarding abortion, 2016-2019, *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2019, Nr. 2, p. 647-666: <https://apcz.umk.pl/CJPS/article/view/CJPS.2019.016/25382>

⁴³ Susan McKay, A Jury of Peers, *Foreign Policy*, 2019: <https://foreignpolicy.com/2019/01/05/a-jury-of-peers/>

⁴⁴ Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an “Irish Model” for Deliberative Democracy?

kuriuos sėkmė nustatoma. Nepaisant to, įvairiomis studijomis bandyta visapusiškai ištirti, ką politiniam procesui suteikia tokie svarstomosios demokratijos instrumentai kaip minėtos Asamblėjos.

Šiais metais pasirodžiusioje studijoje⁴⁵, kurioje apžvelgta 2020–2021 m. vykusi Asamblėja dėl lyčių lygybės, svarstyta galimybė, kad tokio tipo instrumentai gali ne tik sumažinti demokratinį trūkumą (angl. *democratic deficit*)⁴⁶, kuris atsiranda, kai demokratinės institucijos nepakankamai remiasi demokratiniais principais ir menkai įtraukia visuomenės grupes į savo sprendimų priėmimo procesą, bet ir prisidėti prie vadinamosios rūpesčio krizės (angl. *care crisis*) sprendimo. Rūpesčio krizė atsiranda tuomet, kai politiniai veikėjai ir valstybės institucijos neparodo arba net nenori parodyti tinkamos atjautos „kito“ – piliečio, gyventojų, aplinkos ir t. t. – poreikiams. Asamblėja dėl lyčių lygybės, be kitų klausimų, nagrinėjo ir su rūpesčiu susijusius klausimus, tarp kurių socialinė apsauga ir apmokamas bei neapmokamas su priežiūra susijęs darbas.

Kaip ir daugelyje pasaulio šalių, Airijos moterų dalyvavimas darbo rinkoje sukūrė dvigubos naštos problemą, kai joms reikia ir dirbti apmokamą darbą, ir neapmokamai rūpintis šeimos nariais. Šią problemą dar labiau išryškino tai, jog nuo pat Airijos Respublikos įkūrimo 41.2 Konstitucijos straipsnis nurodė, jog moterys šeimoje atlieka globėjos (angl. *caregiver*) vaidmenį. Lygiagrečiai egzistavo ir kita bėda – valstybinio lygmens socialinės pagalbos paslaugos kurtos lėtai ir ilgą laiką teiktos kaip labdaringa paslauga. Kaip teigiama studijoje, dabar situacija yra kiek pagerėjusi, tačiau vis dar nepakankamai, o socialinėje sistemoje dėl valstybinės taupymo politikos egzistuojantis finansavimo trūkumas maskuojamas artimųjų teikiama neformalia pagalba bei brangiomis privačios rūpybos paslaugomis.

Būtent šios ir susijusios problemos buvo aptariamose Asamblėjoje dėl lyčių lygybės. Joje pasiekta su rūpesčio krizės sprendimu susijusių rezultatų⁴⁷, tarp kurių šie:

- 1) pripažinta priežiūros veiklos – tiek apmokamos, tiek neapmokamos – vertė visuomenei bei bendrajam gėriui ir nepakankamas atlygis už ją;
- 2) pateiktos rekomendacijos dėl atlygio už socialinės pagalbos, rūpybos bei kitas susijusias paslaugas didinimo ir minėtų sričių darbuotojų darbo sąlygų gerinimo;
- 3) įpareigota siekti labiau individualizuotų ir dosnesnių socialinės pagalbos, rūpybos bei kitų susijusių paslaugų;
- 4) patarta atsisakyti konstitucinio moters, kaip globėjos namuose, vaidmens ir skatinti vyrų įsitraukimą į vaikų priežiūrą bei motyvuoti pasirinkti įvairias su priežiūra susijusias profesijas.

Šie rezultatai rodo, kad piliečių vykdomas su socialiniu rūpestingumu susijusių aspektų persvarstymas gali užpildyti vakuumą, kurį palieka politinis neįsitraukimas tokiomis temomis. Piliečiai, žvelgdami iš šalies, gali matyti platesnes galimybes spręsti dabartines problemas. 2020–2021 m. Asamblėja, kviesdama valstybę labiau įsitraukti į socialinę pagalbą ir rūpybą, išreiškė pilietinį pasiryžimą mokėti daugiau mokesčių tam, jog valstybinė intervencija būtų sėkminga⁴⁸. Toks didesnių mokesčių reikalaujantis sprendimo būdas, pasak tyrimo autorių, beveik neaptiktas politiniuose debatuose, apribotuose požiūriu į Airiją, kaip minimalios gerovės valstybę.

Visgi, šios Asamblėjos veikla turėjo trūkumų. Tai buvo vienkartinis renginys, nesuteikęs galimybių dialogui ir grįžtamajam ryšiui. Ekspertinėmis žiniomis disponuojantys dalyviai turėjo didesnę įtaką bei gavo daugiau laiko savo nuomonei pareikšti negu žmonės, tiesiog turintys su aptariamomis temomis susijusios gyvenimiškos patirties. Diskusijų stilius buvo racionalus, todėl emocijoms ar išraiškos įvairovei nepalikta daug vietos. Asamblėja gavo ribotą laiką, per kurį turėjo aptarti daug klausimų, todėl negalėjo pasiekti pageidautino diskusijos gylio. Taip pat į diskusijas nebuvo pakviesti

⁴⁵ Loughnane Cliona ir kiti, Care full deliberation? Care work and Ireland's citizens' assembly on gender equality., *Critical Social Policy*, 2023, 43(4), p. 697-717: <https://doi.org/10.1177/02610183231169195>

⁴⁶ Tutor2u (sąvokos paaiškinimas): <https://www.tutor2u.net/politics/topics/democratic-deficit>

⁴⁷ *Recommendations of the Citizens' Assembly on Gender Equality* (Piliečių asamblėjos dėl lyčių lygybės rekomendacijos): <https://citizensassembly.ie/recommendations-of-the-citizens-assembly-on-gender-equality/>

⁴⁸ Ten pat.

gyventojai, neturintys Airijos pilietybės (apie 12% populiacijos), o žmonių atrankos metodas rėmėsi „nuo durų iki durų“ principu, kuris galėjo apriboti socialiai atskirtų piliečių galimybę dalyvauti Asamblėjoje.

Apžvelgdami 2018 m. Asamblėją dėl abortų, studijos apie diskusijų kokybę⁴⁹ rengėjai lygino plenarinių Asamblėjos posėdžių ir atitinkamame parlamentiniame komitete vykusių svarstymus. Tai, kad diskusijos ta pačia tema skirtingose institucijose vyko panašiu metu, leido jas vertinti kaip natūraliai įvykusį lyginamąjį eksperimentą. Studija padarė išvadą, jog svarstymai Asamblėjoje pagerino dalyvių supratimą apie diskutuojamas temas labiau nei tikėtasi prieš studiją, o į Asamblėją atrinkti žmonės, vertindami argumentus, parodė gebėjimą mąstyti giliau, labiau stengėsi įsiklausyti, priimti kitų nuomonę bei ieškoti sutarimo negu jų rinkti parlamentarai, kurie dažniau pabrėždavo skirtumus bei rinkosi negatyvų nuomonės reiškimo būdą. Naudą patyrė ne tik eiliniai žmonės, bet ir ekspertai, kurie, dalyvaudami Asamblėjos sesijose, taip pat pademonstravo didesnę mąstymo kompleksiskumą negu kalbėdami parlamentiniame komitete, kuriame reikėjo prisiderinti prie konkurencingesnės bei aršesnės aplinkos⁵⁰. Tokie pastebėjimai leidžia iš panašaus tipo svarstomosios demokratijos institutų tikėtis didesnės diskusijų kokybės lyginant su įprasta parlamentine aplinka ir numato prielaidas šalyse kurti svarstomuosius forumus siekiant pakelti viešųjų diskusijų lygį bei įsiklausymą net ir labai visuomenę priešinančių temų, tokių kaip abortai, atvejais.

Kitos studijos apie Asamblėją dėl abortų⁵¹ rengėjai paminėjo panašią kritiką, kaip ir studijos apie 2020–2021 m. Asamblėją dėl lyčių lygybės autoriai. Pripažinta, kad Airija priėmė gerą sprendimą suteikti teisę visuomenei pareikšti savo nuomonę. Rengėjai teigė, jog tokie demokratiniai svarstymai įtraukia ir tuos visuomenės narius, kurie kitaip nebūtų dalyvavę diskusijose apie su abortais susijusias reformas. Visgi, anot autorių, dėl procesinių ir kitų trūkumų Asamblėjai nepavyko reikšmingai pakeisti santykio tarp valstybės ir visuomenės.

Nors Asamblėja suvaidino nemažą vaidmenį reformų procese, jos sumanytojai iš anksto nustatė tiek darbotvarkę, tiek jos įgyvendinimo formą, apribojusią šio instituto efektyvumą. Vyriausybė Asamblėjos metu ir po jos ypač didelį dėmesį skyrė valstybės institucijų bei medicinos profesionalų nuomonėms. Į Asamblėjos diskusijas pakviesti ekspertinių žinių turintys žmonės, kuriais, kaip teigiama studijoje, remtasi norint įtikinti piliečių grupes tuo, jog reikia vengti staigių pokyčių ir vietoj to rinktis laipsniškas reformas, o toks atsargus požiūris skyrėsi nuo pačios Asamblėjos norimų pateikti rekomendacijų. Ekspertų nuomonė vertinta kaip reikšmingesnė už paprastų žmonių ir jai pareikšti skirta daugiau laiko lyginant su likusiais diskusijų dalyviais. Taip sukurta paradoksali situacija, kuomet piliečiams skirtame forume asmeninės patirtys buvo marginalizuojamos.

Kita didelė kliūtis, susijusi su ekspertų dalyvavimu ir jų nuomonės prioretizavimu, buvo tai, jog Asamblėjoje vyravo racionalus diskusijų stilius, o saviraiškos formų įvairovė, kaip ir 2020–2021 m. Asamblėjoje dėl lyčių lygybės, buvo apribota. Subjektyvios ir emocijomis sustiprintos nuomonės neįvertintos tinkamai, o kai kurios rekomendacijos net atmestos kaip prieštaraujančios objektyvumui. Taip atsitiko nepaisant to, jog politikai savo kampanijose dažnai apeliuoja į emocijas bei juos pačius sujaukino kai kurios Asamblėjos dalyvių su aborto apribojimais ir jų pasekmėmis susijusios istorijos. Todėl verta pažymėti, kad ekspertų dalyvavimas svarstomojoje demokratijoje gali ne tik palengvinti, bet ir suvaržyti diskusijas. Objektyvumo, racionalumo bei pusiausvyros siekis, nors ir paremtas gerais motyvais, gali sumenkinti asmeninių patirčių, susijusių su aptariamais klausimais ir beveik neišvengiamai turinčių emocinį krūvį, vertę. Tai netiesiogiai sumažina tokias patirtis turinčių asmenų atstovavimą.

⁴⁹ Suiter Jane ir kiti, Measuring Epistemic Deliberation on Polarized Issues: The Case of Abortion Provision in Ireland, *Political Studies Review*, 2022, 20(4), p. 630–647: <https://doi.org/10.1177/14789299211020909>

⁵⁰ Įtaką, anot autorių, galėjo padaryti ir tai, jog diskusijos komitetuose ekspertams yra įprastos, o Asamblėjos formatas dar yra pakankamai naujas ir nepažįstamas.

⁵¹ Side Katherine, ‘Changed Utterly’: The Citizens’ Assembly on the 8th Amendment, *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 2022, 6(1): <https://doi.org/10.20897/femenc/11749>

Šie trūkumai lėmė tai, kad, anot autorių, Asamblėjos rezultatai buvo ne tokie ambicingi ir parodė skirtumą tarp Asamblėjos, kaip svarstomosios demokratijos formos, idealų ir jų atsispindėjimo Airijos teisinėje bazėje. Studijoje daroma išvada, kad galiausiai valstybinės institucijos, apibrėždamos diskusijų ribas, taisykles bei dalyvių atrankos kriterijus, per Asamblėjos veiklą įtvirtino savo, kaip arbitrų bei sprendimų priėmėjų, statusą bei leido sau paveikti Asamblėjos daugumos nuomonę, kai ji neatitiko suformuluotų normų.

Kitose Asamblėjas tyrinėjančiose mokslinėse studijose anksčiau aprašyta kritika dažnai pakartojama. Kaip apribojimais įvardijami jau aptarti veiksniai, tokie kaip politikų subtiliai vykdoma diskusijų krypties kontrolė bei procedūriniai suvaržymai ir vadinamasis darbotvarkės nuleidimas iš viršaus⁵². Kai politikai turi teisę nuspręsti, ar Asamblėjos reikia, kada jos reikia, kokios temos ir kiek ilgai bus aptariamos, kiek tai kainuos, kas prižiūrės diskusijas ir kas atsitiks su piliečių rekomendacijomis, jie išlaiko instrumentą iš dalies kontroliuoti proceso rezultatus. Net ir eliminavus galimą netiesioginę įtaką svarstomosios demokratijos forumo dalyviams, negalima atmesti tikimybės, jog tokie institutai tiesiog taps įrankiu politikams nusimesti atsakomybę už nepatogius politinius klausimus ir permesti pareigą apie jas diskutuoti kitiems⁵³.

Vienoje studijoje⁵⁴ iškeliami ir filosofinė reprezentatyvumo dilema. Tokiuose svarstomosios demokratijos forumuose dalyvaujantys paprasti piliečiai proceso pabaigoje, kuomet formuluojamos rekomendacijos, tampa daug labiau informuoti nei vidutinis rinkėjas. Informuotumo skirtumai pasidaro tokie ryškūs, kad kyla abejonė, ar atrinkti diskusijų dalyviai vis dar gali būti vertinami kaip tiesiogiai atstovaujantys visuomenę bei jos požiūrius.

Reikia pabrėžti ir tai, kad nėra aišku, ar Asamblėjos iš tikrųjų padarė įtaką rinkėjų mąstymui⁵⁵. Yra įtaką rodančių ženklų, tokių kaip 2018 m. referendumo dalyvių pritarimas abortų „be sąlygų“ legalizavimui, nors prieš Asamblėją dauguma žmonių pritarė abortų „su sąlygomis“ (tarp sąlygų gali būti išprievartavimas, sveikatos problemos ir t. t.) variantui. Tačiau yra ir nevienareikšmišką požiūrį suformuojančių aspektų. Referendumo dėl abortų legalizavimo atveju, įtaką galėjo padaryti ir nevyriausybinės organizacijos, visuomeniniai judėjimai bei socialinės akcijos ar kitos vykusios diskusijos. Visuomenės nuostatas formuoja bei keičia daugybę veiksnių – izoliuoti vieną iš jų ir bandyti nustatyti jo reikšmę yra sunku. Negalima užtikrintai teigti, jog be Asamblėjos nuveikto darbo referendumo rezultatai būtų kitokie. Taip pat verta paminėti, kad viena iš Asamblėjose teiktų rekomendacijų – nuo 35 m. iki 21 m. sumažinti minimalaus amžiaus reikalavimą kandidatams į Airijos prezidentus – buvo atmesta, todėl ne visada tokių forumų rekomendacijos atspindi arba pakankamai paveikia visuomenės nuomonę. Kartais visuomenė apie tokius svarstomosios demokratijos institutus net nėra pakankamai girdėjusi – apie 2013–2014 m. veikusį Konventą dėl Konstitucijos keitimo didelė dalis žmonių nežinojo arba jų supratimas apie Konventą buvo menkas.

Spėjama, kad progresyvius sprendimus pasiūliusių Asamblėjų dėl tos pačios lyties santuokų ir abortų rezultatai suvaidino daug didesnę vaidmenį kuriant teigiamą šių institutų įvaizdį negu jų procesinės eigos bei vykusių svarstymų kokybė. Todėl teigiama, kad Airijos Asamblėjos, kaip visuma, nėra paruoštas modelis, kurį kitos valstybės galėtų kopijuoti, o labiau mokomoji medžiaga, galinti suteikti informacijos, kaip pagerinti politinį atstovavimą demokratinėse valstybėse ir pasimokyti iš Asamblėjų netobulumų.

⁵² Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an “Irish Model” for Deliberative Democracy?

⁵³ openDemocracy, *The Irish Citizens' Assembly on abortion: democratisation or dodging responsibility?*: <https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/irish-citizens-assembly-on-abortion-democratisation-or-dodging-responsibility/>

⁵⁴ Vox Populi or abdication of responsibility?: The influence of the Irish Citizens' Assembly on the public discourse regarding abortion, 2016-2019.

⁵⁵ Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an “Irish Model” for Deliberative Democracy?

Parengė
Informacijos ir komunikacijos departamento
Tyrimų skyriaus

Vyriausiasis specialistas
Šarūnas Legatas
Tel. (8 5) 239 6174, el. p. sarunas.legatas@lrs.lt

Vyriausiasis specialistas
Linas Šimašius
Tel. (8 5) 239 6187, el. p. linas.simasius@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.
© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023